

SUKUPUOLI, TYÖLLISYYS JA TYÖAIKATOIVOMUKSET EUROOPASSA

Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö teki vuonna 1998 laajan tutkimuksen tulevaisuuden työllisyysvaihtoehtoista viidessätoista Euroopan unionin jäsenvaltiossa ja Norjassa. Ketkä haluavat tehdä työtä? Milloin? Miksi? Nämä olivat tutkimuksen keskeiset kysymykset. Tutkimuksessa selvitettiin palkkatyössä olevien tai seuraavien viiden vuoden aikana työmarkkinoille aikovien näkemyksiä. Tähän lehtiseen on koottu tutkimuksen tärkeimmät havainnot miesten ja naisten toiveista pidentää tai lyhentää viikoittaista työaikaansa.

Tärkeimmät havainnot

- Monien eurooppalaisten työntekijöiden viikoittainen työaika ei vastaa heidän työaikatoiveitaan. Noin puolet (51 prosenttia) työsuhteessa olevista haluaisi lyhemmän työajan, vaikka palkka olisikin alhaisempi, ja 12 prosenttia haluaisi tehdä pidempää työviikkoa.
- Yleisesti ottaen sekä miehet että naiset ovat haluttomia tekemään hyvin lyhyitä osa-aikaisia työviikkoja (alle 20 tuntia) tai pitkiä kokopäiväisiä työviikkoja. Suosituimmat työaikaratkaisut ovat joko osa-aikatyö, jossa viikkotuntimäärä on suuri (20–34 tuntia), tai kokopäivätyö, jossa viikkotyöaika on kohtuullinen (35–39 tuntia).
- Palkansaajista miehet haluaisivat keskimäärin 37-tuntisen ja naiset 30-tuntisen työviikon. Työnhakijoilla on samanlaiset työaikatoiveet kuin palkansaajilla.
- Kokopäivätyötä tekevästä miehistä 22 prosenttia ja naisista 37 prosenttia haluaisi mieluummin työskennellä osa-aikaisesti. Työssä käyvistä miehistä kaiken kaikkiaan 26 prosenttia ja naisista 53 prosenttia haluaa joko jatkaa osa-aikatyössä tai vaihtaa osa-aikatyöhön.
- Naiset, joilla on pieniä lapsia, haluavat todennäköisimmin tehdä osa-aikatyötä. Isompient lasten äidit haluavat hieman pidemmän työajan.
- Isyys vaikuttaa tuskin lainkaan miesten työaikatoiveisiin. Kuitenkin yli viidennes isistä haluaisi mieluummin työskennellä osa-aikaisesti.
- Kokopäivätyön suosiota ei kuitenkaan pidä vähätellä myöskään osa-aikatyötä tekevien keskuudessa. Osa-aikatyötä tekevästä miehistä 24 prosenttia ja naisista 18 prosenttia haluaisi mieluummin kokopäivätyön.
- Kokopäivätoimiset työntekijät tekevät paljon ylitöitä. Myös monet osa-aikaiset työntekijät ovat valmiita venyttämään työaikojaan työnantajan tarpeiden mukaan. Vähän yli puolet niistä, jotka tekevät ylitöitä, saavat korvauksen vapaa-aikana jonkinlaisen työtuntien varastointijärjestelmän tai liukuvan työajan ansiosta.
- 23 prosenttia kaikista palkansaajista sanoi ottavansa palkatonta sapattivapaata, jos se olisi mahdollista. 30 prosenttia pitäisi sapattivapaata, mikäli sen ajalta saisi korvausta puolet nettotulojen määrästä.

Euroopan elin- ja työolojen
kehittämissäätiö

Johdanto

Työajasta ja työelämän tasapainosta keskustellaan julkisuudessa paljon. Keskustelussa keskeisellä sijalla ovat työtuntimäärät ja niihin liittyvät kysymykset, kuten työajan organisointi tai työaikataulut. Tässä lehtisessä keskitytään miesten ja naisten nykyisiin viikkotyöaikoihin ja heidän työaikaan koskeviin toiveisiinsa: Haluavatko he vähentää vai lisätä palkkatyöhön käyttämiensä tuntien määrää? Kuinka monta tuntia viikossa he haluaisivat työskennellä? Onko työssä käyvillä vanhemmilla erilainen työaika ja erilaiset työaikatoiveet kuin miehillä ja naisilla, joilla ei ole alaikäisiä lapsia? Onko itsenäisten ammatinharjoittajien ja palkansaajien ja toisaalta eri asemassa työskentelevien henkilöiden toiveissa eroja?

Työaikatoiveet eivät ennakoivat työntekijöiden tulevaa käyttäytymistä varmasti tai täydellisesti, sillä myös erilaiset rajoitteet ja muut vastaajille tärkeät asiat vaikuttavat lopputulokseen. Esimerkiksi kaikki ne, jotka sanovat haluavansa työskennellä osa-aikaisesti, eivät siirtyisi osa-aikatyöhön heti, vaikka saisivat siihen mahdollisuuden. Kuitenkin miesten ja naisten toiveet vaikuttavat heidän suunnitelmiinsa, päätöksiinsä ja käyttäytymiseensä. Työaikatoiveet kertovat myös työolosuhteiden laadusta, sillä ”ylityöllisyys” tai liian lyhyt työaika voivat olla merkkejä siitä, että työtä ei ole järjestetty parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä puolestaan saattaa aiheuttaa tyytymättömyyttä työhön.

Toiveet myös muuttuvat olosuhteiden ja poliittisten toimenpiteiden myötä. Naisten halukkuuteen tehdä lyhennettyä työviikkoa vaikuttaa esimerkiksi se, onko heillä pieniä lapsia huolehdittavanaan, ja se, onko tarjolla lastenhoitopalveluja, jotka helpottaisivat heidän aikapulaansa. Naisten työaikatoiveet muuttuvat sitä mukaa kuin heidän lapsensa kasvavat: lasten ollessa isompia viikkotyöaika halutaan pidentää. Pidempää työviikkoa toivotaan myös, jos julkisen lastenhoidon parannusten ansiosta perhe- ja työelämä on helpompi sovittaa yhteen.

Taulukko 2: Työajan muutostarve

Toivomus	Alle 20 (%)	20–34 (%)	35–39 (%)	40–49 (%)	Yli 50 (%)	Kaikki (%)
Haluaa vähentää 15 tuntia tai enemmän	1	2	9	10	56	16
Haluaa vähentää 5–15 tuntia	5	10	22	43	25	27
Haluaa vähentää korkeintaan 4 tuntia	1	4	15	9	*	8
Haluaa lyhyemmän työajan (yhteensä)	7	16	46	62	81	51
Haluaa säilyttää työaikansa ennallaan (yhteensä)	40	54	46	34	18	37
Haluaa lisätä korkeintaan 4 tuntia	7	3	4	1	*	2
Haluaa lisätä 5–15 tuntia	20	17	4	3	1	6
Haluaa lisätä 15 tuntia tai enemmän	26	10	*	*	*	4
Haluaa pidemmän työajan (yhteensä)	53	30	8	4	1	12
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

* alle 0,5 prosenttia.

Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias työssä käyvä väestö vuonna 1998.

Tiedot naisten ja miesten työaikatoiveista ja niiden syistä voivat siis selventää, minkälaisia poliittisia muutoksia eurooppalaiset haluaisivat. Tarkastelemalla sitä, kuinka työaikatoiveet vaihtelevat suhteessa koti- ja työoloihin, voidaan puolestaan päätellä, missä olosuhteissa ja minkälaisessa poliittisessä ilmapiirissä tietentyypiset työjärjestelyt lisääntyvät tai vähenevät.

Taulukko 1: Miesten ja naisten työaikatoivomukset

Toivomus	Miehet (%)	Naiset (%)	Kaikki (%)
Haluaa säilyttää työaikansa ennallaan	34	40	37
Haluaa lyhyemmän viikkotyöajan	57	44	51
Haluaa pidemmän viikkotyöajan	9	16	12
Yhteensä	100	100	100

Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias työssä käyvä väestö vuonna 1998.

Viikkotyöajan mukauttaminen

Lähes kaksi kolmasosaa palkansaajista haluaisi muuttaa viikoittaisten työtuntiensä määrää (katso taulukko 1). Noin puolet (51 prosenttia) haluaisi lyhentää työaikaansa (näistä 2 prosenttia halusi lopettaa työntöön kokonaan), vaikka palkka samalla alenisi. 12 prosenttia haluaisi tehdä pidempää työviikkoa. Työssä käyvät miehet haluaisivat lyhentää työaikaansa vielä useammin kuin työssä käyvät naiset. Työssä käyvien naisten työaika puolestaan on miehiä useammin riittämätön, minkä vuoksi he haluaisivat pidentää työaikaansa (16 prosenttia naisista). Kaiken kaikkiaan työssä käyvät miehet haluavat muuttaa työaikaansa useammin kuin työssä käyvät naiset, minkä vuoksi on ollut hankalampaa määrittellä miesten mielestä parasta mahdollista viikkotyöaika. Toisaalta tilannetta selittää myös se, että naiset poistuvat työmarkkinoilta useammin kuin miehet, mikäli he eivät onnistu lyhentämään työaikaansa silloin, kun se olisi lasten kasvattamisen tai muiden hoitovelvollisuuksien vuoksi välttämätöntä.

Toiveet työajan muuttamisesta ovat verrannollisia nykyisen työajan pituuteen (katso taulukko 2). Mitä pidempi viikkotyöaika on, sitä useammin sitä halutaan lyhentää. Tämä pätee erityisesti kokopäivätyötä tekeviin henkilöihin. Yli 80 prosenttia niistä, jotka tekevät erittäin pitkiä työpäiviä (50 tuntia viikossa tai enemmän), haluaisi lyhyemmän viikkotyöajan. Kaikkein useimmin työaikaansa haluavat pidentää osa-aikatyötä tekevät – ja varsinkin ne, joiden viikkotyöaika on erittäin lyhyt (20 tuntia tai vähemmän). Yli puolet lyhyttä osa-aikaista työviikkoa tekevistä työntekijöistä ja lähes kolmannes niistä, joiden viikoittainen työaika on 20–34 tuntia, haluaisi pidentää työaikaansa.

Sekä naiset että miehet haluavat muutoksia erittäin lyhyisiin tai erittäin pitkiin työaikoihin, ja muutokset heijastavat työaikaan koskevia sukupuolten välisiä nykyisiä eroja. Työssä käyvien naisten työaika on keskimäärin lyhyempi kuin miesten, mikä johtuu siitä, että naisten viikkotuntimäärä kokopäivätyössä on pienempi kuin miesten ja että naiset tekevät miehiä useammin osa-aikatyötä. Kokopäivätyössä olevat naiset haluavat lyhentää pitkää viikkotyöaikaan vielä useammin kuin yhtä pitkää työviikkoa tekevät miehet. Miesten osa-aikatyötä tekevä vähemmistö haluaa puolestaan pidentää työaikaansa vielä useammin kuin osa-aikaisesti työskentelevät naiset.

Monien eurooppalaisten osa- ja kokopäivätyöntekijöiden nykyinen työaika ei selvästikään vastaa heidän työaikatoivomuksiaan. Kaikkein epäsuosituimpia järjestelyjä ovat hyvin lyhyet tai hyvin pitkät työajat. Toisin sanoen työaikaansa haluavat kaikkein vähiten muuttaa ne osa-aikatyössä olevat naiset ja miehet, joiden viikkotuntimäärä on suuri (20–34 tuntia), ja ne kokopäivätoimiset työntekijät, joiden työaika on kohtuullinen (35–39 tuntia). Kuitenkin jotkut näistäkin työntekijöistä haluavat muuttaa työaikaansa – yleensä pitkästä osa-aikaisesta työviikosta kohtuulliseen kokopäiväiseen työviikkoon tai päinvastoin.

Muutokset, joita useimmat haluaisivat tehdä työaikaansa, ovat huomattavia, varsinkin suhteutettuna heidän nykyiseen työaikaansa (katso taulukko 3). Kuten

taulukosta 3 nähdään, palkansaajista miehet haluaisivat tehdä keskimäärin 37-tuntista ja naiset 30-tuntista työviikkoa. Tämä tarkoittaisi miesten viikoittaisen työajan lyhenemistä keskimäärin kuudella ja naisten neljällä tunnilla. Mikäli työaikoja muutettaisiin tällä tavoin, miesten ja naisten palkkatyöhön käyttämän ajan ero pienenesi. Työaikatoivomuksia on hyvin erilaisia, mutta yleisesti ottaen voidaan todeta, että nykyistä useammat haluaisivat 20–39 tunnin viikkotyöajan. Työnhakijoilla on keskimäärin samanlaiset työaikatoivomukset kuin palkansaajilla.

Taulukko 4: Perhesiteet työvoiman keskuudessa

- 33 prosentilla on taloudessaan 14-vuotias tai sitä nuorempi lapsi
- 9 prosentilla on taloudessaan alle 3-vuotias lapsi
- 14 prosenttia äideistä ja 3 prosenttia isistä on yksinhuoltajia, joilla ei ole asuinkumppania
- 11 prosentilla on hoitovelvollisuuksia vanhoja lähiomaisia tai muita apua tarvitsevia aikuisia kohtaan. Lähes viidenneksellä yli 50-vuotiaista työntekijöistä on näitä velvollisuuksia.

Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias työssä käyvä tai työtä hakeva väestö vuonna 1998.

Lapset ja hoitovelvollisuudet

Suurella osalla työväestöstä on lapsia tai muita hoitovelvollisuuksia, jotka vaativat aikaa. Näitä sitoumuksia on jossain elämänvaiheessa useimmilla ihmisillä (katso taulukko 4). Suurimman osan tästä hoitotyöstä tekevät naiset, mutta myös miesten osuus kasvaa vähitellen sukupuoliroolien nykyaikaistessa taloudellisten olojen ja yhteiskunnallisten asenteiden muutosten seurauksena. Erityisesti yksinhuoltajat, joista suurin osa on naisia, kohtaavat vaikeuksia työssäkäynnin ja lastenhoidon yhdistämisessä. Lasten kasvatukseen tarvittava aika vähenee lasten kasvaessa, mutta samassa elämänvaiheessa muut hoitovelvollisuudet, kuten ikääntyneistä tai huonokuntoisista vanhemmista huolehtiminen, lisääntyvät. Sen vuoksi työelämää tasapainottavat toimenpiteet ovat tärkeitä suurimmalle osalle työikäistä

Taulukko 3: Nykyisten viikkotyöaikojen ja työaikatoivomusten jakautuminen

Viikoittaiset työtunnit	Työssä käyvät miehet		Työtä hakevat miehet	Työssä käyvät naiset		Työtä hakevat naiset
	Nykyinen (%)	Toivomus (%)	Toivomus (%)	Nykyinen (%)	Toivomus (%)	Toivomus (%)
Alle 20	3	4	5	14	11	9
20–34	6	19	21	25	44	44
35–39	22	34	26	26	26	19
40–49	44	34	43	28	17	27
Yli 50	25	9	5	7	2	1
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Keskiarvo	43	37	35	34	30	30

Huomautus: Tutkimus käsittää henkilöt, jotka antoivat tietoja sekä nykyisestä työajastaan että työaikatoivomuksistaan. Työnhakijat ovat henkilöitä, jotka haluavat työpaikan välittömästi tai seuraavan viiden vuoden aikana.

Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias väestö vuonna 1998.

väestöä sekä heidän lapsilleen ja muille hoitoa tarvitseville omaisille.

On laajalti hyväksyttyä, että pienten lasten äidit eivät useinkaan ole palkkatyössä, tai jos he työskentelevät, heidän työsuhteensa on osa-aikainen tai kokopäivätyön tuntimäärä on pienempi kuin miehillä tai naisilla, joilla ei ole lapsia. Yleensä naisten viikoittainen työaika pitenee lasten kasvaessa, jolloin äidin aikaa ei enää kulu yhtä paljon lastenhoitoon (katso kuvio 1). Työssä käyvien äitien työsuhteet ovat useimmiten osa-aikaisia (alle 35 tuntia), ja he tekevät pitkä tai erittäin pitkä kokopäiväistä työviikkoa harvemmin kuin naiset, joilla ei ole lapsia. Lyhin työaika on pienten, alle 6-vuotiaiden lasten äideillä.

Taulukko 5: Työssä käyvien ja työhön aikovien äitien työaikatoivomukset

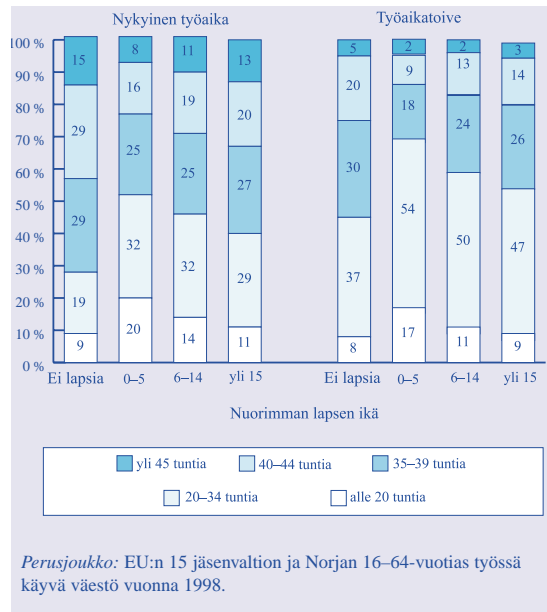
	Keskimääräinen viikotuntimäärä		
	Työssä käyvät naiset		Työnhakijat
	Nykyinen	Toivomus	Toivomus
Ei lapsia	36	33	32
Alle 6-vuotias lapsi	30	27	28
6–14-vuotias lapsi	32	29	28
Yli 15-vuotias lapsi	34	31	30

Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias työssä käyvä tai työtä hakeva väestö vuonna 1998.

Nuorimman lapsen iän vaikutus naisten työaikaan heijastuu myös heidän työaikatoivomuksissaan. Pienten lasten äidit työskentelevät mieluiten osa-aikaisesti, kun taas naiset, joilla on isompia lapsia, haluavat pidentää työaikaansa. Lapsettomat naiset puolestaan haluavat tehdä yli 40-tuntisia työviikkoja muita naisia useammin. On kuitenkin myös silmiinpistävää, että nykyistä useammat naiset halusivat tehdä osa-aikatyötä, olipa heillä lapsia tai ei ja olipa heidän nuorimmaisensa minkä ikäinen hyvänsä. Sitä vastoin nykyistä harvemmat naiset halusivat tehdä yli 40-tuntista työviikkoa. Tämä pätee myös naisiin, joilla ei ole lapsia. Voidaan siis todeta, että useimmat naiset halusivat tehdä mieluiten joko pitkä osa-aikaista tai kohtuullista kokopäiväistä työviikkoa riippumatta siitä, onko heillä lapsia vai ei. Työelämään seuraavan viiden vuoden aikana haluavien äitien työaikatoivomukset ovat samanlaisia kuin työssä käyvien äitien (katso taulukko 5).

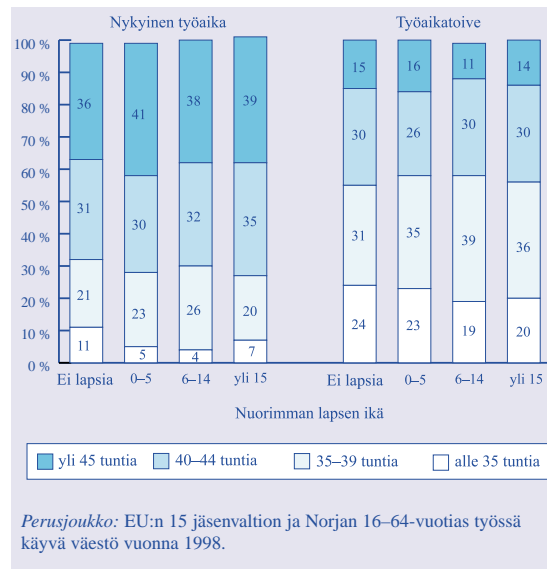
Isien työaika on hieman pidempi kuin lapsettomien miesten, mutta kaiken kaikkiaan isyys ei juurikaan vaikuta miesten työajan pituuteen tai heidän työaikatoivomuksiinsa (katso kuvio 2). Ylivoimaisesti suurin osa miehiä halusi lyhentää pitkiä kokopäiväisiä työviikkojaan, olipa heillä lapsia tai ei. Kuitenkin

Kuvio 1: Työssä käyvien naisten nykyinen työaika ja työaikatoivomukset nuorimman lapsen iän mukaan

huomattava osuus isistä haluaisi työskennellä osa-aikaisesti – näiden joukossa on monia, jotka ovat kokopäivätyössä. Työaika lyhentämällä he pystyisivät paremmin jakamaan lapsenhoitovastuun kumppaninsa kanssa.

Kuvio 2: Työssä käyvien miesten nykyinen työaika ja työaikatoivomukset nuorimman lapsen iän mukaan

Maakohtaiset erot

Tämän tutkimuksen EU:n 15 jäsenvaltiosta ja Norjasta antaman keskimääräisen kuvan mukaan työaikajärjestelyissä – tai ”työaikajärjestelmässä” – on kansallisia eroja. Nämä erot syntyvät maiden erilaisista poliittisista puitteista. Erityisesti työajan sääteily, palkkarakenteet, verokannustimet ja lastenhoidon järjestäminen ovat keskeisessä asemassa. Muun muassa koko- ja osapäiväisten työntekijöiden, sekä miesten että

naisten, tekemien työtuntien määrät vaihtelevat maittain. Merkittäviä eroja on myös naisten työllisyysasteissa ja työllisyyden muodoissa heidän lastensa ollessa pieniä. Esimerkiksi eniten työssä käyviä pienten lasten äitejä on Pohjoismaissa, joissa lastenhoito ja hoitovapaaajärjestelyt ovat kaikkein kehittyneimpiä. Alankomaissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa työssä käyvät äidit työskentelevät yleensä osa-aikaisesti ja vain vähän tunteja viikossa, Ruotsissa he tekevät useimmiten pidempää osa-aikaista työviikkoa ja eräissä muissa maissa, kuten Suomessa ja Portugalissa, he ovat yleensä kokopäivätyössä.

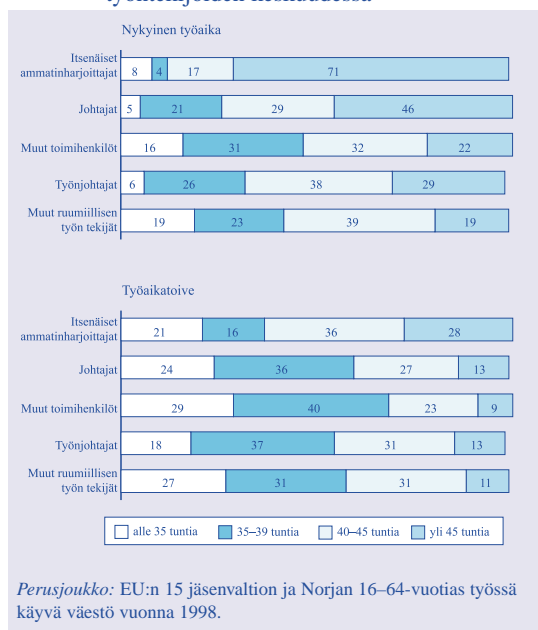
Vaihtelevatko työaikatoivomukset eri maissa?

Ylipäänsä voidaan todeta, että työaikatoivomuksissa on havaittavissa pienempää vaihtelua kuin nykyisissä kansallisissa työaikaajärjestelyissä. Kaikissa maissa työaikatoivomukset vaihtelevat yleensä pitkän osa-aikaisen tai kohtuullisen kokopäiväisen työviikon välillä. On myös huomattavaa, että sekä työssä käyvät että työnhakijat, sekä miehet että naiset, toivovat lyhyempää työviikkoa kuin he nykyisen keskiarvon mukaan tekevät. Miesten työaikatoive vaihtelee Tanskan keskimäärin 34 tunnista Portugalin ja Itävallan keskimäärin 38 tuntiin viikossa. Mitä tulee naisiin, työaikatoivomusten keskiarvo vaihtelee 12 maassa 29:stä 34 tuntiin. Kreikassa naiset halusivat 35 tuntiin työviikon, kun taas lyhyempiä työaikoja toivotaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa (28 tuntia) ja Alankomaissa (25 tuntia).

Ammatillinen asema ja työtehtävät

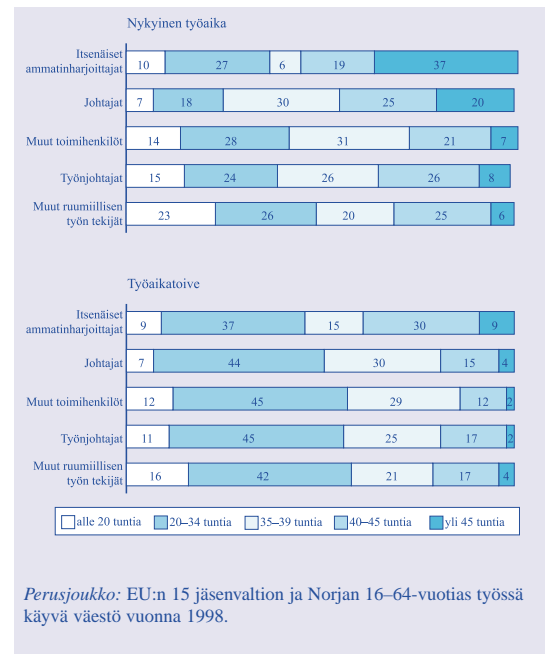
Itsenäisten ammatinharjoittajien työajat ovat keskimäärin pisimpiä. Toiseksi pisimmät työajat ovat johtavassa asemassa tai esimiestehtävissä olevilla työntekijöillä (kuvio 3 ja 4). Eri tehtävissä

Kuvio 3: Työssä käyvien miesten nykyiset työajat ja työaikatoiveet itsenäisten ammatinharjoittajien ja eri asemassa olevien työntekijöiden keskuudessa

työskentelevien henkilöiden nykyiset työajat vaihtelevat enemmän kuin heidän työaikatoivomuksensa (katso taulukko 4). Esimerkiksi keskimääräinen itsenäisen ammatinharjoittajana toimiva mies, joka työskentelee 52 tuntia viikossa, haluaisi lyhentää viikkotyöaikaansa 39 tuntiin. Ruumiillista työtä tekevilla miehillä on keskimäärin lyhin työaika: he työskentelevät noin 38 tuntia viikossa ja haluaisivat lyhentää työaikaansa 36 tuntiin. Naisten työaika on kaikissa ammattiryhmissä

Kuvio 4: Työssä käyvien naisten nykyiset työajat ja työaikatoiveet itsenäisten ammatinharjoittajien ja eri asemassa olevien työntekijöiden keskuudessa

lyhyempi kuin miesten, mutta samoin kuin itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat tai johtavassa asemassa olevat miehet, samoissa tehtävissä olevat naiset tekevät pidempää työviikkoa kuin muut naiset. Itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivat naiset haluavat tehdä keskimäärin pidempää työviikkoa kuin muut työssä käyvät naiset, mutta ero itsenäisten ammatinharjoittajien ja ruumiillista työtä tekevien naisten toivomusten välillä on vain 4 tuntia: edelliset halusivat 33-tuntisen työviikon, jälkimmäiset 29-tuntisen.

Kuten taulukon 2 havaintojen perusteella voidaan päätellä, itsenäiset ammatinharjoittajat ja johtavassa asemassa työskentelevät haluavat lyhentää työaikaansa useammin kuin muissa tehtävissä toimivat henkilöt, sillä heidän keskimääräinen viikkotyöaikaansa on muita pidempi. Sitä vastoin erityisesti ruumiillisen työn tekijät halusivat pidentää työaikaansa. Syy tähän on taloudellinen. Ruumiilliset työt ovat yleensä huonommin palkattuja, eivätkä matalapalkkaiset tai taloudellisista ongelmista kärsivät henkilöt yleensä halua lyhyempää työaika ja sen myötä entistä pienempää palkkaa.

Taulukko 6: Nykyinen viikkotyöaika ja työaikaivomukset ammattiaseman mukaan

Asema	Työssä käyvät miehet		Työssä käyvät naiset	
	Nykyinen	Toivomus	Nykyinen	Toivomus
Itsenäiset ammatinharjoittajat	52	39	39	33
Johtajat	45	37	37	32
Muut toimihenkilöt	39	35	32	30
Työnjohtajat	42	38	32	30
Muut ruumiillisen työn tekijät	38	36	30	29

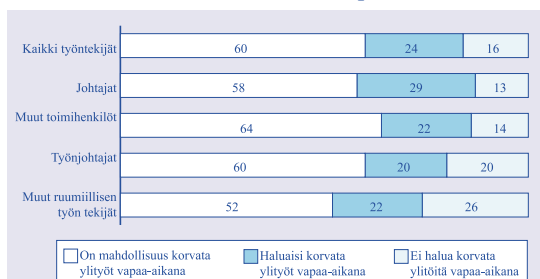
Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias työssä käyvä tai työtä hakeva väestö vuonna 1998.

Ylitöet, sapattivapaat ja osa-aikatyö

Ylitöitä tehdään yleisesti työntekijöiden keskuudessa. Ylitöitä tekee 67 prosenttia miehistä ja 58 prosenttia naisista, ja lähes viidennes kaikista työssä käyvistä tekee ylitöitä säännöllisesti ainakin kerran viikossa. Suuri osa pitkää työviikkoa tekevistä työntekijöistä tekee ylitöitä säännöllisesti. Osa-aikaiset työntekijät eivät tee yhtä usein ylitöitä, mutta myös heidän keskuudessaan ylityö on melko yleistä. Tämä kertoo siitä, että myös osa-aikaiset työntekijät joustavat suhteessa työnantajiinsa. Hieman yli 10 prosenttia osa-aikatyöntekijöistä teki ylitöitä ainakin kerran viikossa ja yli kolmannes harvemmin.

Vähän yli puolet ylityön tekijöistä (57 prosenttia miehistä ja 60 prosenttia naisista) sai pitää ylityötunnit vapaana jonkinlaisen työtuntien varastointijärjestelmän tai liukuvan työajan ansiosta. Ylityön korvaaminen vapaana on yleisintä julkisella sektorilla tai suurissa yksityisen sektorin yrityksissä. Harvinaisinta se on teollisuustyöntekijöiden keskuudessa. Neljännes työntekijöistä tekee ylityötä, josta he eivät saa korvausta vapaa-aikana, vaikka erityisesti johtavassa asemassa työskentelevät pitäisivät tätä järjestelyä parhaana (katso kuvio 5). Teollisuustyöntekijät pitivät kaikkein vähiten ylityön korvaamisesta vapaa-aikana. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että monilla heistä ei ole varaa vaihtaa ylityöstä samaansa palkkaa ylimääräiseen vapaa-aikaan.

Kuvio 5: Ylitöiden korvaaminen vapaa-aikana

Huomautus: Ylitöiden korvaaminen vapaa-aikana viittaa järjestelmiin, joiden avulla tehdyistä ylityötunneista voidaan saada korvaus vapaa-aikana.

Perusjoukko: EU:n 15 jäsenvaltion ja Norjan 16–64-vuotias työssä käyvä väestö vuonna 1998.

Ajatus sapattivapaasta (pidennetty loma, jolta on oikeus palata nykyiseen työhön) oli suosittu, ja eri sukupuolten suhtautumisen välillä ei juurikaan ollut eroja. Yli puolet (58 prosenttia) työntekijöistä piti sapattivapaita hyödyllisinä. Suosituimmat ajanjaksot olivat 3–12 kuukautta. Kaikista työntekijöistä 23 prosenttia sanoi ottavansa palkatonta sapattivapaita, ja 30 prosenttia hyödyntäisi sapattivapaita, mikäli sen ajalta maksettaisiin 50 prosenttia nettotuloista.

Työmarkkinoiden tarjoamat mahdollisuudet osa-aikatyöhön eivät vastaa työntekijöiden toiveita. Yli viidennes (22 prosenttia) kokopäivätyössä olevista miehistä haluaisi mieluummin tehdä osa-aikatyötä. Naisista 37 prosenttia vaihtaisi kokopäivätyön osa-aikatyöhön. Osa-aikatyötä halutaan tehdä, jotta aikaa jäisi enemmän itselle ja perheelle. Osa-aikaisuus halutaan kuitenkin usein pitää määräaikaisena. Useimmat osa-aikatyötä kannattavista kokopäivätoimisista työntekijöistä eivät ole vaihtaneet osa-aikatyöhön joko siksi, että he pelkäävät työnantajan olevan muutosta vastaan, tai siksi, että he ajattelivat, ettei heidän työtehtäviään voisi järjestää osa-aikaiselta pohjalta. Muita, harvemmin esitettyjä syitä olivat tulojen pieneneminen sekä pelko sosiaali- ja työttömyysturvan heikentymisestä. Laskettaessa mukaan myös osa-aikatyötä vapaaehtoisesti eri syistä tekevät henkilöt miehistä 26 prosenttia ja naisista 53 prosenttia haluaisi työskennellä osa-aikaisesti. Työnhakijoista osa-aikatyötä kannattaa 38 prosenttia.

Nämä tulokset osoittavat, että osa-aikatyömahdollisuuksien lisääminen Euroopassa olisi tervetullutta sekä miesten että naisten keskuudessa. Kuitenkaan muidenkaan työväestön jäsenten mielipiteitä ei pidä sivuuttaa. Suurin osa kokopäivätoimisista työntekijöistä haluaa jatkaa vastaavassa työsuhteessa, vaikka työtuntien määrää halutaankin yleensä vähentää. Kaikki eivät myöskään tee osa-aikatyötä vapaaehtoisesti, vaan rajallisten työmarkkinoiden pakottamina: 24 prosenttia osa-aikatyössä olevista miehistä ja 18 prosenttia naisista sanoivat ottaneensa osa-aikatyön vastaan, koska kokopäivätyötä ei ollut tarjolla.

Päätelmät

Tämä tutkimus on osoittanut, että monet kokopäivätoimiset työntekijät haluaisivat lyhentää työaikaansa huomattavasti, vaikka heidän

palkkatasonsa laskisi samassa suhteessa. Tähän joukkoon kuuluvat ne lukuisat kokopäivätyön tekijät, jotka toivoisivat enemmän osa-aikatyömahdollisuuksia. Samanaikaisesti monet osa-aikatyön tekijät haluaisivat lisää työtunteja, ja jotkut heistä tekevät osa-aikatyötä, koska eivät ole onnistuneet löytämään kokopäivätyötä. Kaikkein parhaimpina työaikajärjestelyinä pidetään yleensä pitkää osa-aikaista (20–34 tuntia) tai kohtuullista kokopäiväistä työviikkoa (35–39 tuntia). Erittäin lyhyet tai pitkät viikkotyöajat eivät juurikaan saaneet kannatusta. Myös erilaiset pidemmän aikavälin työajan vaihtelumahdollisuudet – kuten ylityön korvaaminen vapaa-aikana tai sapattivapaat – olivat suosittuja.

Nämä tulokset herättävät joitakin työllisyyspoliittisia kysymyksiä koskien esimerkiksi säännöllisen kokoaikaisen työajan yleistä lyhentämistä, osa-aikatyön laadun kehittämistä ja määrän lisäämistä sekä keinoja, joiden avulla vanhemmat voisivat paremmin yhdistää työelämän ja vastuun perheestä. Työntekijöiden työelämän tasapainoa voidaan parantaa kehittämällä näitä osa-alueita rinnakkain ja antamalla heille tällä tavoin enemmän mahdollisuuksia järjestää työaikansa muuttuviin elämäntilanteisiinsa sopivaksi.

Monia aiheeseen liittyviä kysymyksiä on syytä tutkia edelleen, jotta saadaan selville, mitä työntekijät haluavat ja mihin kompromisseihin he ovat valmiita

kokonaistyöajan lyhentämiseksi. On esimerkiksi selvitettävä, suostuisiko työntekijäpuoli seuraavalla neuvottelukierroksella työajan lyhentämiseen palkankorotusten sijaan ja minkälaisiin työn uudelleenjärjestelyihin työajan lyhentämiseksi ollaan valmiita. Myös erilaisten työaikataulujen suosituimmuutta on tärkeää tutkia sopivaa tuntimäärää pohdittaessa.

Työntekijöiden on vaikea toteuttaa työajan lyhentämistoiveensa kahdenkeskisissä neuvotteluissa nykyisen tai vaihtoehtoisen työnantajan kanssa. Nykyisten työaikakäytäntöjen monipuolistamiseksi tarvitaan julkista keskustelua sekä työmarkkinaosapuolten ja kansalaisryhmien yhteistä painostusta. Näitä painostustoimia esiintyy niissä maissa, joissa työajan sääntely on vakiintunut osaksi yhteiskunnallista toimintaa. Esimerkiksi Ranskassa valtio on lyhentänyt säännöllistä kokoaikaista työaikaa Aubryn laiksi kutsutulla lailla, ja Alankomaissa kokoaikaisen työn tuntimäärä lyhenee sitä mukaa kuin osa-aikatyö lisääntyy poliittisen päätöksenteon ja työehtosopimusneuvottelujen tuloksena. Kuitenkin joissakin maissa, kuten Yhdistyneessä kuningaskunnassa, keskustelu on tuskin käynnistynyt, ja juuri siellä hyvin pitkien kokopäivätoimisten ja erittäin lyhyiden osa-aikaisten työsuhteiden välinen epätasapaino on vaarassa pahentua.

Tietoja Tulevaisuuden työllisyysvaihtoehdot -tutkimuksesta

Tutkimuksen on teettänyt Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö yhteistyössä Norjan työministeriön kanssa. Otos käsittää yli 30 000 16–64-vuotiasta henkilöä EU:n 15 jäsenvaltiossa sekä Norjassa. Tutkimus toteutettiin vuonna 1998 tekemällä tietokoneavusteisia puhelinhaastatteluja, joiden pohjana oli kaikkialla sama kysymyskaavake. Haastateltavien talouksien puhelinnumerot arvottiin satunnaisvalinnan avulla, ja jokaisesta taloudesta valittiin sopiva vastaaja satunnaisotannalla. Kenttätyöstä ja tietoaineiston valmistelusta vastasi Intratest Burke Sozialforschung.

Käytetyt määritelmät

Tiedot henkilöiden nykyisistä työajoista ja työaikatoiveista kerättiin kahden kysymyksen avulla: ”Kuinka monta tuntia kaiken kaikkiaan työskentelette viikossa – keskimäärin?” (kysymys

55) ja ”Olettakaamme, että te (ja asuinkumppaninne) voisitte tehdä vapaan valinnan työtuntien suhteen. Kun otetaan huomioon elämiseen tarvittavat ansiot, kuinka monta tuntia viikossa TE haluaisitte työskennellä tällä hetkellä?” (kysymys 56).

Työajalla tarkoitetaan tämänhetkistä keskimääräistä viikkotyötuntimäärää ylityöt mukaan lukien. Tutkimuksessa työajat jaettiin seuraaviin ryhmiin: ”lyhyt osa-aikainen työaika” (alle 20 tuntia), ”pitkä osa-aikainen työaika” (20–34 tuntia), ”kohtuullinen kokopäiväinen työaika” (35–39 tuntia), ”pitkä kokopäiväinen työaika” (40–49 tuntia) ja ”erittäin pitkä kokopäiväinen työaika” (yli 50 tuntia).

”Työnhakijat” ovat henkilöitä, jotka haluavat työpaikan välittömästi tai seuraavien viiden vuoden aikana. ”Työnjohtaja” on ruumiillisen työn tekijä, jolla on valvontatehtäviä.

Tämän lehtisen ovat kirjoittaneet tohtori Colette Fagan Manchesterin yliopistosta ja tohtori Tracey Warren Nottinghamin yliopistosta, ja se perustuu heidän raporttiinsa *Gender, employment and working time preferences in Europe* (Sukuupuoli, työllisyys ja työaikatoivomukset Euroopassa), jonka säätiö julkaisi vuonna 2001. Tutkimuksen tekijät kiittävät säätiön tutkimuspäälliköitä Mia Lattaa ja Agnès Parent-Thirionia heidän hyödyllisistä kommentistaan.

LISÄTIETOJA

Tietoja Euroopan elin- ja työolosuhteiden kehittämissäätiön julkaisuista on saatavilla säätiön Internet-sivuilta (www.eurofound.ie). Tietoja Tulevaisuuden työllisyysvaihtoehdot -julkaisusarjan muista julkaisuista antaa

Dimitrios Politis,

tiedotusalan yhteyshenkilö

puhelin: (353-1) 204 41 40

faksi: (353-1) 282 64 56

sähköposti: dmp@eurofound.ie

© Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö

Jäljentäminen on sallittua muihin kuin kaupallisiin tarkoituksiin edellyttäen, että lähde ilmoitetaan ja että lainauksesta lähetetään jäljennös säätiölle.

Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö
Wyattville Road, Loughlinstown, Dublin 18, Ireland

P. (353-1) 204 31 00

F. (353-1) 282-6456/4209

Sähköposti: postmaster@eurofound.ie

EF/01/49/FI

EUROOPAN YHTEISÖJEN
VIRALLISTEN JULKAISUJEN TOIMISTO
L-2985 Luxembourg